

МАКСИМ КАСЯНЧУК,

координатор з моніторингу та оцінки, Євразійська коаліція з чоловічого здоров'я, Таллінн (11317, Таллінн, Естонія, шосе Пярну, 142)

MAKSYM KASIANCZUK,

monitoring and evaluation coordinator, Eurasian Coalition on Male Health, Tallinn (142, Pärnu manatee, Tallinn, Estonia, 11317)

maxim.kasianczuk@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-0701-3595

СВЯТОСЛАВ ШЕРЕМЕТ,

національний експерт з питань здоров'я ЧСЧ і прав людини для ЛГБТ в Україні, Експертна група з питань здоров'я та прав геїв та інших ЧСЧ в Україні, Київ (03126, Київ-126, а/я 75)

SVIATOSLAV SHEREMET,

national expert on health of MSM and human rights for LGBT in Ukraine, Expert Group on Health and Rights of Gays and other MSM in Ukraine (P. O. box 75, Kyiv-126, 03126)

sheremet.expert@gmail.com

https://orcid.org/0000-0000-0000-0000

ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО,

провідний соціолог відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

OLEZIA TROFYMENKO,

leading sociologist at the Department of Social Expertise, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

olesia.trofymenko@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-1442-2581

Стан одностатевих партнерств в Україні

Вступ

Актуальність проблеми. Декриміналізація чоловічого одностатевого сексу, яка відбулась у пострадянській Україні у 1991–1992 роках, уможливила створення легальних ініціативних груп, зареєстрованих об'єднань громадян та засобів масової інформації, чия діяльність спрямована на пробле-

Цитування: Касянчук, М., Шеремет, С., Трофименко, О. (2020). Стан одностатевих партнерств в Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 3, 143–166.

матику спільнот лесбійок, геїв, бісексуальних і трансгендерних людей (далі — ЛГБТ), а також на ширше коло питань людської сексуальності. Ці групи та організації ініціюють та підтримують тематично широкий перелік соціологічних досліджень стосовно ЛГБТ. Зважаючи почасти на обмежені ресурси, а також на брак інформації про структуру генеральної сукупності (мешканці України, які ідентифікують себе як ЛГБТ або практикують одностатеві сексуальні контакти), якість отримуваної з цих досліджень інформації може ставати предметом критики. Проте наявна в Україні інформація є найбільш багатою та якісною у зіставленні з іншими пострадянськими країнами регіону Центральної та Східної Європи та Центральної Азії [Чихладзе, Касянчук, 2018] і може слугувати орієнтиром при розробленні спрямованих на ЛГБТ програм різних рівнів.

Загальносвітова тенденція змін суспільно-політичного ставлення до ЛГБТ виглядає так: лібералізація суспільної думки стосовно варіацій сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОГІ), нормалізація різних варіантів сексуальної орієнтації в медичному вимірі, визнання сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності значимими характеристиками особистості, скасування дискримінаційних законодавчих норм стосовно ЛГБТ, суспільна дискусія про суспільну легітимність одностатевих союзів, лібералізація процедури правового визнання гендерної ідентичності, відмінної від документальної статі, законодавче урівнювання гомо- та гетеросексуальних сімей у правах, суспільна та законодавча легітимація народження й виховання спільних дітей в одностатевих партнерствах. Звичайно, ці стадії не є строго послідовними; подекуди вони розгортаються паралельно, але напрямок від меншої до більшої лояльності держави та суспільства до приватного життя й різноманітних моделей сімейних стосунків зберігається.

Станом на теперішній час Україна пройшла значну частину шляху від соціального остракізму до громадсько-політичної інклюзії щодо ЛГБТ. Стадію скасування кримінальної відповідальності за добровільний секс між дорослими чоловіками Україна швидко минула, як зазначено вище, на світанку своєї незалежності (1991–1992). Друга стадія суспільно-політичного прийняття гомосексуальності в Україні полягала в медико-правовій нормалізації всіх різновидів сексуальної орієнтації відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я (МКХ). Цей процес припадав на 1990-ті роки [КМУ, 1993], особливо на кінець десятиріччя, коли Україна перейшла на застосування зазначеної класифікації у системі охорони здоров'я [МОЗ, 1998].

Далі, від середини нульових років Україна почала визнавати сексуальну орієнтацію значимою характеристикою індивіда (2005) [МОЗ, 2005] та стала на шлях прямої заборони дискримінації за ознаками СОГІ (2007–2009) [Рада Європи, 2012]. За час від проголошення незалежності й аж до початку 2020-х в Україні були ухвалені та набрали чинності щонайменше 18 нормативно-правових актів, які згадують сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність (переважно — у контексті заборони дискримінації за цими ознаками). Із числа цих актів чинними є 15, тоді як три — втратили чинність [Огляд, 2020].

Принаймні від 2006–2007 років в Україні триває також суспільна дискусія про запровадження “одностатевих шлюбів” або через поширення чинного інституту шлюбу на одностатеві пари, або шляхом запровадження інституту реєстрованого цивільного партнерства. З огляду на це введення в науковий обіг та узагальнення інформації про наявні *de facto* в Україні одностатеві сім’ї є актуальним завданням (зокрема, для планованого перепису населення та врахування у наступних дослідженнях населення загалом як елемент композиції вибірки).

Зростання кількості публікацій англійською мовою демонструє актуальність тематики одностатевих партнерств у різноманітних контекстах. Так, за даними пошукової системи Google Scholar обсяг наукової літератури, яка містить ключові слова “same sex partnership” чи “same sex marriage”, зріс з 2009-го по 2018-й більш ніж удвічі, з 3461 публікації до 8203. Публікацій, що стосуються України, значно менше — приблизно три тисячі за період з 1999-го по 2018 рік, причому не менш як половина з них згадують одностатеві партнерства в радянській психіатричній та каральній парадигмі (див. напр.: [Кочарян, 2014]) чи розглядають юридичні аспекти гармонізації правових систем України та Європейського Союзу.

В Україні ЛГБТ-сім’ї є малодослідженою темою, більшість українських соціологічних досліджень сім’ї не включають одностатеві сім’ї до свого аналізу. Перше дослідження, цілком присвячене темі одностатєвого партнерства в Україні, було проведене громадською організацією «ЛГБТ-центр “Наш світ”» 2009 року [Маймулахин, Касянчук, Лещинский, 2009]. Наступного року Харківська жіноча організація “Сфера” спільно з кафедрою соціології ХНУ провела міждисциплінарну конференцію “Моделі сім’ї: трансформації та тенденції розвитку”, де обговорено альтернативи традиційній великій або (в новішому варіанті) нуклеарній родині, в тому числі одностатеві [Збірник, 2009; Моделі сім’ї, 2010]. Через рік громадська організація “Інсайт” ініціювала збірку статей [ЛГБТ-сім’ї, 2012], до якої увійшла стаття Т. Марценюк, присвячена вивченню питання, чи справді розподіл ролей в одностатєвій родині відтворює наявні гетеронормативні та патріархальні моделі [Марценюк, 2012]. Деякі вітчизняні публікації класифікують ЛГБТ-сім’ї як явище негативне, таке, що свідчить про кризу інституту сім’ї [Малахова, 2020]. Переважну більшість кількісних даних в Україні було отримано в дослідженнях, які не зосереджувалися на одностатєвих чи пак квір-партнерствах (це, зокрема, праці правозахисні та в галузі проблематики громадського здоров’я, див. табл. 1). Проте є й винятки серед публікацій з даної тематики [Марценюк, Колеснік, 2016; Вербицкая и др., 2016; Шведкова, 2017; Тичина, Марчук, 2018; Герлах, 2019; Chernyak, 2016].

Нерозв’язані раніше аспекти проблеми

У засобах масової інформації досі циркулюють цифри щодо стану та поширеності одностатєвих партнерств, що базуються на невеликому поштовому опитуванні 2009 року — наприклад, “оцінна кількість одностатєвих пар в Україні становить 200 тис.” [Маймулахин, Касянчук, Лещинский, 2009], притому ігнорується значний масив пізніших і надійніших даних, головним

чином через те, що ця інформація представлена майже винятково “сірою літературою”, себто публікаціями місцевих та національних громадських організацій та звітами про дослідження. В академічній літературі бракує також критичного метааналізу наявної інформації. Державна статистика не обліковує одностатеві сім’ї, помилково залічуючи їхніх членів до числа самотніх (“неодружених”) чоловіків та жінок.

Мета і контекст публікації. Узагальнення доступних кількісних і якісних даних про одностатеві партнерства в Україні, включно з даними про наявність дітей у таких партнерствах, у ретроспективі останніх двадцяти років. Водночас огляд доступних відомостей про одностатеві сім’ї в Україні має також практичний вимір. Принаймні з 2006 року суб’єкти громадсько-політичного руху за рівноправність ЛГБТ в Україні ставлять питання про необхідність правового визнання у вітчизняній юрисдикції цивільних сімейних партнерств між особами однієї документальної статі та правового визнання в українській юрисдикції шлюбів, партнерств та інших легальних форм одностатевих стосунків, укладених за участі осіб із українським громадянством за кордоном [Говорухіна, 2007].

2015 року урядом України затверджено план дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року [План дій, 2015]. Цим планом (105.6) передбачено “розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права не свідчити проти свого партнера” (відповідальними є Кабінет Міністрів України, інші зацікавлені органи державної влади). Аналогічне завдання — “запровадження інституту реєстрованого цивільного партнерства як форми правового визнання партнерсько-сімейних стосунків між особами, які належать до однієї документальної статі” — увійшло й до Стратегії з комплексної відповіді на бар’єри щодо прав людини на доступ до послуг з профілактики і лікування ВІЛ та туберкульозу до 2030 року [Стратегія, 2019]. Стратегію ухвалено протокольним рішенням Національної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу. Разом з тим лідерство в процесі розроблення відповідних політико-правових ініціатив належить суб’єктам неурядового сектору — насамперед, громадським і благодійним організаціям, які просувають правозахисний порядок денний. Ефективна промоція реєстрованого цивільного партнерства в Україні можлива, і ця стаття спрямована на посилення цього виміру стратегічної інформації про ЛГБТ в Україні.

Методика пошуку та відбору публікацій

Початковий пошук здійснювався в системі Google Scholar в проміжку між 1999 та 2018 роками українською, англійською та російською мовами за такими ключовими словами:

- українська: Україна, “одностатеве партнерство” АБО “одностатевий шлюб” АБО “гомосексуальне партнерство” АБО “гомосексуальний шлюб” – знайдено 103 публікації;
- англійська: Ukraine, “same sex partnership” OR “same sex marriage” OR “gay partnership” OR “gay marriage” – знайдено 2660 публікацій;
- російська: Украина, “однополое партнёрство” ИЛИ “однополый брак” ИЛИ “гомосексуальное партнёрство” ИЛИ “гомосексуальный брак” – знайдено 492 публікації.

Отримані результати та подальшу їх обробку показано на рис. На першому етапі відкинуто всі публікації, які не стосуються України або одностатевих сімей в соціологічному контексті (зокрема, відкинуто все, що стосується аналізу законодавства). На другому етапі відкинуто такі публікації, як навчально-методичні програми, підручники, конспекти лекції, аналіз у галузі моралі, філософії, традицій, етики та історії в тому випадку, якщо автор не оперував даними соціологічних досліджень. Список отриманих публікацій за темою статті налічує 30 позицій.

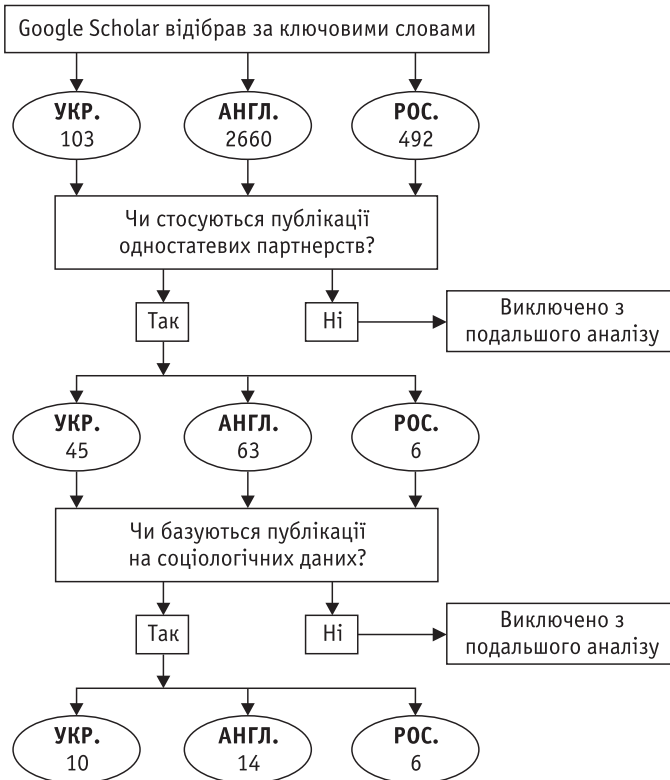

Рис. 1. Пошук і відбір публікацій 1988–2018 років з використанням системи Gogle Scholar

До цього списку додано публікації, які належать до так званої сірої літератури, себто звіти про дослідження громадських організацій (передусім Альянсу громадського здоров'я України, <http://aph.org.ua>), які хоч і не присвячені прямо проблематиці одностатєвого партнерства, проте містять ре-

левантні дані загальнонаціональних опитувань чоловіків, які мають секс із чоловіками (ЧСЧ).

Результати

1. Частка населення України, що проживає в одностатевих союзах. Як видно з даних таблиці 1, наявні кількісні дослідження поділяються за методом формування вибіркової сукупності на дві великі групи: першу становлять ті, де використано ЗВ — зручну вибірку (сюди входять всі інтернет- і поштові опитування, а також деякі проведені *face-to-face*); натомість другу становлять ті, де використано псевдовипадкову вибірку сукупності (RDS — respondent driving sampling та TLS — time-location sampling, *face-to-face* опитування із залученням професійних інтерв'юєрів).

Таблиця 1

Дані кількісних досліджень ЧСЧ¹ в Україні, що містять блок про сімейний стан

Рік	ЧСЧ, які спільно мешкають та / або мають спільне господарство з іншим чоловіком, % від “чоловічої” вибірки	Вибірка	Метод	Означення одностатєвого партнерства в анкеті	Посилання
1	2	3	4	5	6
1999	13	449, поштове опитування	ЗВ	“Чи маєте постійного друга (партнера)?... так, мешкаємо разом”	[Грибанов и др., 2000]
2004	6	886 (Київ, Одеса, Миколаїв, Донецьк, Луганськ, Харків, Львів), ЧСЧ за ост. 12 міс.	снігова грудка	“Ваш сімейний стан ... незареєстрований гомосексуальний шлюб”	[Амджадін та ін., 2005]
2009	20	2300 (Київ та 13 обласних центрів), ЧСЧ за ост. 12 міс.	RDS та TLS	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Андреева та ін., 2011]
2009	62	527, поштове опитування	ЗВ	“Чи є у вас одностатєвий партнер?... так”, на додаткове питання “Ви і ваш одностатєвий партнер мешкаєте разом і маєте спільне господарство?” ствердно відповіли 45% від усієї вибірки	[Маймулахін, Касянчук, Лецинский, 2009]

¹ Дані про ЧСЧ є на сьогодні найповнішими, тоді як дані про гомо- та бісексуальних жінок є дуже обмеженими й отриманими на підставі переважно якісної методології.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
2009–2010	19	2565 (Вінниця, Донецьк, Луганськ, Чернівці), клієнти профіл. програм для ЧСЧ	ЗВ	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Касянчук, 2010]
2010	24	350 (Миколаїв), чоловіки, що мали принаймні один ор. чи анал. контакт з іншим чоловіком за ост. 6 міс.	RDS	“Опишіть, будь ласка, ваше сімейне, фактичне становище ... живу з чоловіком-партнером”	[Касянчук, Салюк, Трофименко, 2011]
2010	28	309 (Київ, Донецьк, Львів Миколаїв), ЧСЧ	ЗВ	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Зінченков та ін., 2011а]
2010	47	1454, ЧСЧ, інтернет-опитування	ЗВ	“Чи перебуваєте ви зараз у стабільних стосунках з кимось?... маю постійні стосунки тільки з одним чоловіком”	EMIS, рукопис звіту Білорусі, Молдови та України
2011	16	101 (Маріуполь, ЧСЧ, клієнти ВІЛ-сервісної НУО)	снігова грудка	“З ким ви спільно живете та ведете господарство?... з чоловіком-партнером”	[Стулова і др., 2013]
2011	24	1708, інтернет-опитування ЛГБТ-організації	ЗВ	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером своєї статі”	[Зінченков та ін., 2011]
2011	17	5950 (Київ, Севастополь, та всі обл. центри), ЧСЧ за ост. 12 міс.	RDS	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Большов та ін., 2012]
2012	22	500 ЧСЧ, які знають, що таке фемідом, як він виглядає, та користувалися ним за останні 12 місяців (Кривий Ріг, Черкаси, Миколаїв, Львів, Київ)	ЗВ	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Трофименко та ін., 2012]
2013	55	1006 (Донецьк, Маріуполь, Львів, Одеса, Чернігів, ЧСЧ до 29 років, неклієнти НУО)	RDS	“Чи перебуваєте ви зараз у стабільних стосунках з кимось?... маю постійні стосунки тільки з одним чоловіком”	[Postnov et al., 2016] (опубліковано тільки частину результатів)
2013	54	504, Донецьк, Запоріжжя, Київ, Одеса, Харків, Чернівці), бісексуальні чоловіки та їхні партнерки-жінки	снігова грудка	“Чи маєте ви зараз постійного сексуального партнера?... так, одного чоловіка + так, кількох чоловіків”	[Касянчук, Коржов, Варбан, 2014]

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
2013	8	8100 (Київ та всі обласні центри, а також Біла Церква і Севастополь), ЧСЧ за ост. 12 міс.	RDS	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Большов, Касянчук, Трофименко, 2014]
2015–2016	17	4550 (Київ та всі обл. центри за винятком Луганська, а також Біла Церква; на окупованих територіях дослідження охоплені Донецьк, Севастополь, Сімферополь)	RDS	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Касянчук М. та інші, 2017]
2017	15	1365 (чоловіки), інтернет-опитування	ЗВ	“З ким ви спільно живете та ведете господарство?... з чоловіком-партнером”	[Шестаковський, Касянчук, 2018]
2017	29	1051, ЧСЧ, інтернет-опитування	ЗВ	“Чи перебуваєте ви зараз у стабільних стосунках з кимось?... маю постійні стосунки тільки з одним чоловіком”	EMIS, рукопис звіту за даними Білорусі, Молдови та України
2017	18	2241, інтернет-опитування	ЗВ	“З ким Ви нині спільно живете й ведете домашнє господарство?... живу з чоловіком-партнером”	Нова блакитна книга, неопубл. результати Центру “Наш світ”
2017–2018	16	5971 (Київ та всі обл. центри за винятком Луганська, а також Біла Церква та Маріуполь; на окупованих територіях дослідження охоплені Донецьк, Севастополь та Сімферополь)	RDS	“Опишіть ваш фактичний сімейний стан ... живу з партнером-чоловіком”	[Сазонова, Дукач, 2019]

Означення, що саме в кожному з відібраних досліджень потрапляє до категорії “одностатеве партнерство”, різняться, відповідно різняться й питання анкет. Так само не збігаються означення генеральної сукупності кожного з досліджень. Всі дослідження з псевдовипадковою вибіркою, за винятком одного, і деякі зі зручною вибіркою використовували напрацьований ще 2009 року спосіб визначення сімейного стану через два запитання — про офіційний та про фактичний стан, причому наявність одностатевого партнерства фіксувалася варіантом “живу з партнером-чоловіком” (інколи в питанні вводили уточнення про наявність спільного господарства).

Наведені в таблиці 1 дані характеризуються десятикратною розбіжністю в оцінках частки гомо- та бісексуальних чоловіків, які живуть в одностатевих парах — від 6% до 62% (медіана 19%, інтерквартильний розмах 16–28%) від охопленої відповідним дослідженням вибірки ЧСЧ. Такі істотні відмінності зумовлені методологічними причинами.

Так, 62% (найбільше значення серед наведених) отримано в цільовому опитуванні про одностатеві партнерства, до зручної вибірки якого могли залучатись передусім ті, хто мав досвід партнерства та цікавився цією проблематикою; додатковим джерелом зміщення значення до верхньої межі діапазону значень було опитування жінок, серед яких може спостерігатися більша порівняно з чоловіками схильність до утворення стабільних пар [Bernstein, Naples, Harvey, 2016] (звісно, тут порівнюються ЖСЖ із ЧСЧ, а не загальна популяція жінок із загальною популяцією чоловіків). Інші дані, які потрапили в останній квартиль діапазону (29–62%), також характеризуються формуванням на етапі рекрутингу зручної вибірки, потрапляння до якої зумовлювалось нерівними шансами у різних груп генеральної сукупності (до респондентів діставалися, зокрема, через звичайну пошту або через розсилку оголошень у тематичних ЛГБТ-групах у соціальних мережах). Єдиний виняток — RDS-дослідження молодих ЧСЧ [Postnov et al., 2016]. Значення з першого квартиля діапазону (від 6% до 15%) також отримано здебільшого на зручних, відносно невеликих вибірках (єдиний виняток — RDS-дослідження ЧСЧ 2013 року, до якого було залучено понад вісім тисяч респондентів). В анкетах цих досліджень запитання про партнерів формулювалися у різний спосіб — в одних випадках респондентів питали про постійних партнерів (інколи з уточненням “сексуальних”), в інших — про спільне проживання, а в одному випадку респондентам говорилося навіть про “незарєєстрований гомосексуальний шлюб”.

На відміну від цього, і медіанні значення, і ті, що вкладаються в діапазон 16–28%, у половині випадків отримано із використанням псевдовипадкових вибірок (RDS — вибірка, що формується самими респондентами, а в одному випадку TLS — вибірка за часом і місцем), причому запитання ставили однотипне: “З ким ви спільно живете і ведете господарство?”

Як було вказано вище, тиражовані у ЗМІ дані про чисельність ЛГБТ-сімей в Україні на рівні 200 тисяч, походять з дослідження Центру “Наш світ” [Маймулахин, Касянчук, Лещинский, 2009]. Разом з тим дані в таблиці 1 свідчать, що ця оцінка є ненадійною, а ближчими до реальності є втричі менші значення, принаймні для сукупності чоловіків, які мають секс з чоловіками, мешкаючи у столиці чи обласних центрах. Крім того, в літературі є дані про те, що цей показник є лабільним, таким, що залежить від соціально-політичної та законодавчої ситуації конкретної держави, культурних настанов певного суспільства та міжнародної ситуації (зокрема, відкритості кордонів, яка впливає на міграційні процеси у глобальній популяції ЧСЧ). Так, медіанна частка ЧСЧ, які мають постійного партнера-чоловіка, була за даними Європейського інтернет-дослідження ЧСЧ 2010 року 39%, в Нідерландах цей показник становив 42%, а в Іспанії — 32% [Quinlan et al., 2011].

Ще одним обмеженням наведених даних є відсутність оцінки ймовірності потрапляння до будь-яких вибірок одночасно обох учасників одностатевого партнерства, що може впливати на оцінку саме чисельності партнерств.

2. Діти в одностатевих партнерствах. У широкому тлумаченні сім'єю прийнято [Сім'я, s.a.] називати групу людей, які живуть разом, будучи пов'язаними рідством чи шлюбом, причому дитина сприймається як “природне” продовження (гетеросексуального) союзу. Законодавство України включає до категорії “близькі родичі та члени сім'ї” осіб, “які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки”, в тому числі тих, “які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі” (п. 1 част. 1 ст. 3 КПК Країни). ЛГБТ, опитані різними авторами, здебільшого поділяють цей погляд:

“Семья — это когда много, это семь Я. Много людей, много детей, когда все друг друга любят, взаимопонимание, если это уборка в доме, то тоже все вместе. Семья — это целостное, организм, который настолько взаимосвязан, который нельзя сломать. Это очень много значит. Семья для меня на первом месте” (Із інтерв'ю із партнеркою транс-людини [ЛГБТ-сім'ї, 2012]).

В Україні реалізувати право на материнство та/або батьківство можна кількома способами: шляхом природного зачаття та народження дитини, через усиновлення/вдочеріння або завдяки допоміжним репродуктивним технологіям [МОЗ, 2013]. Примітно, що гомосексуальність чи бісексуальність або відповідні їм моделі поведінки, так само як факт перебування дорослої особи у сімейному партнерстві з іншою особою тієї ж документальної статі, не є під кутом зору закону перепонами для адопції. Оскільки в Україні легітимною є індивідуальна адопція, то адоптант(к)ами *de facto* може виступати одностатєва пара на тих правових засадах, що лише один з учасників чоловічої або одна з учасниць жіночої пари матиме формальний статус усиновителя/-льки чи вдочерителя/-льки.

Всі використовувані способи отримання одностатєвими сім'ями тих прав, які гетеросексуальні пари отримують за фактом реєстрації шлюбу, є набагато складнішими, дорожчими і без гарантій успіху. Так, наприклад, особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити/удочерити одну й ту саму дитину, але якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може ухвалити рішення про усиновлення/удочеріння ними дитини. Прикладом пріоритетності для удочеріння/усиновлення саме шлюбу, а не сім'ї, є переважне право подружжя на адопцію.

“Законодательство — это ещё и официальное признание таких отношений на уровне государства. Оно же и на мнение людей влияет. Так что, в каком-то смысле, отсутствие таких законов чуть не сломало мне жизнь. Мы обе жили и воспитывали детей с нелюбимыми мужчинами, потому что уйти — означало уйти в никуда. В семью, которую таковой никто не признаёт. И смогли сделать это только уже в весьма зрелом возрасте. Когда уже были уверены, что ни детей никто не отберёт (15-летнюю уже попробуй отбери — себе дороже), ни карьеру никто нам аутизмом не испортит” (Із інтерв'ю з жінкою, яка виховує дитину в Л-сім'ї [Шведкова, 2017]).

Повнолітні жінка або чоловік мають право на участь у програмах допоміжних репродуктивних технологій. Однак, для цього потрібна згода офіційного сімейного партнера:

“Приходилось искать нелегальные пути, чтоб зачать в клинике. Они требуют согласия партнёра, предполагая, что это должен быть муж. Врача не сразу нашли. И по совету другой такой же пары” (Из интервью с жінкою, яка виховує дитину в Л-сім’ї [Шведкова, 2017]).

Якщо кількісні дані про наявність постійного одностатевого партнера є в багатьох публікаціях, то даних про дітей значно менше (табл. 2). Наявність дітей чітко пов’язана з досвідом гетеросексуального шлюбу [Маймулахин, Касянчук, Лещинский, 2009]. Як правило, якщо в анкетах було запитання про дітей, то воно не давало змоги встановити, яким способом ці діти з’явилися, чи виховуються вони в одностатевих парах, чи знають вони про гомо-/бісексуальну орієнтацію батька чи матері та взагалі чи є ці діти “дітьми” в розумінні законодавства (себто неповнолітніми особами) або ж є такими лише в сенсі споріднення (тобто є повнолітніми особами). Тільки в одному з досліджень цей аспект з’ясували прямо (неопубліковані дані опитування Центру “Наш світ”, проєкт “Нова блакитна книга”): у 87% тих ЛГБ, які мають дітей, дитину народжено внаслідок гетеросексуальних стосунків, у 3% — внаслідок усиновлення, у 6% — внаслідок штучного запліднення і ще у 4% — внаслідок договірних стосунків (сексуальний контакт лише заради запліднення). 11% з числа тих, хто має одностатевого партнера, повідомили, що в їхній парі виховується чи виховувалась принаймні одна дитина.

Таблиця 2

Дані кількісних досліджень ЛГБТ в Україні, що містять відомості про наявність дітей у одностатевих сім’ях

Рік	% ЛГБТ, які мають дітей	Вибірка	Метод	Запитання в анкеті	Посилання
2009	16	527, поштове опитування	ЗВ	“Чи є у вас діти?... так”	[Маймулахин, Касянчук, Лещинский, 2009]
2013	29 (серед чоловіків)	504, (Донецьк, Запоріжжя, Київ, Одеса, Харків, Чернівці), бісексуальні чоловіки та їхні партнерки-жінки	снігова грудка	“Чи є у вас дитина / діти?... так”	[Касянчук, Коржов, Варбан, 2014]
2017	14	2241, інтернет-опитування	ЗВ	“Чи є у вас дитина / діти?... так”	Нова блакитна книга, неопубл. результати Центру “Наш світ”

Структура ЛГБТ-сімей, в яких виховуються діти, у світлі наявних даних виглядає так: одностатеве жіноче партнерство, в якому діти були народжені однією, рідше обома партнерками в попередніх гетеросексуальних шлюбах [Вербицкая та ін., 2016; Грибанов та ін., 2000; Маймулахин, Касянчук, Ле-

щинський, 2009]. При цьому до певного моменту (частіше до підліткового віку) дитина сприймає як сім'ю рідну матір, батька, з яким мати на той момент вже розлучена чи проживає окремо, а також бабусь, дідусів та інших родичів з обох боків. І навіть якщо зв'язок із батьком дитини зовсім не стабільний та слабкий, дитина продовжує підтримувати стосунки із родиною батька, приховуючи правду про “нове життя” матері, власне про її партнерку, активно залучену до догляду за нею та включену в процес її виховання; це потрібно, аби уникнути конфліктів із “батьківською сім'єю/родичами” чи запобігти можливому використанню такої інформації як приводу до розлучення дитини із матір'ю через несприйняття її одностатевого партнерства біологічним батьком [Шведкова, 2017]. За таких умов одна з партнерок, що не є біологічною матір'ю, зазнає подвійного виключення зі сфери спорідненості, оскільки офіційно її не визнано ні дружиною, ні матір'ю. Це створює відчуття безправності у випадку розлучення пари:

“После смерти супруги моя дочь была отправлена в приют как осиротевшая. Потом на опеку претендовала бабушка, которая с дочерью даже знакома не была, фактически (видела её только маленькой), и живёт на пенсию в деревне. 14-летней девочку-подростка. В приют... Потом — к незнакомой бабушке в село с туалетом на улице, где все чужие. После смерти матери... К счастью, нашлись хорошие люди и среди чиновников, и удалось бабушку убедить, что девочка со мной жила всю жизнь, и ей со мной будет лучше. Но натерпелись очень при этом” (Із інтерв'ю з жінкою, яка виховує дитину в Л-сім'ї [Шведкова, 2017]).

Ще однією з моделей є така, за якої жінки разом прийняли рішення або про народження, або про всиновлення, а в одному із випадків народили дітей від різних чоловіків із різницею в декілька місяців. В такому разі, зазвичай, оформлюється фіктивний шлюб між чоловіком, який частіше також перебуває в одностатевому партнерстві, та жінкою [ЛГБТ-сім'ї, 2012].

Фіктивний шлюб не тільки уможливорює народження/всиновлення дітей, а й розв'язує питання з декларацією легального шлюбного статусу на роботі, перед колегами, та вдома, перед батьками. Часто, укладаючи такий фіктивний шлюб, чоловік має на меті брати участь у вихованні дитини, але, коли дитина народжується, виховання та догляд перекладається на обох жінок в одностатевому партнерстві [ЛГБТ-сім'ї, 2012].

Щодо чоловічих партнерств ситуація є суттєво іншою. В нормативній культурі ні наявність дітей, ні активне залучення до догляду за ними не є атрибутами чоловічої самореалізації [Connell, 2005]. Тому якщо говорити про чоловічі одностатеві сім'ї, то зазвичай ідеться про партнерство без дітей. Найчастіше, діти цих чоловіків мешкають із їхньою матір'ю та виховуються нею. Чоловік часто підтримує зв'язок із дітьми, але дітям про приватне життя їхнього тата майже нічого невідомо, оскільки це старанно приховують. Отже, тут не ідеться про близькі гармонійні батьківські стосунки із дітьми в таких партнерствах, оскільки одному із партнерів заборонено візуалізуватися у своїй ролі перед дитиною іншого і тим паче зазіхати на батьківство [ЛГБТ-сім'ї, 2012].

Окрім того, значна частина чоловіків, які мають дітей, — це ті, хто живе в гетеросексуальних сім'ях із жінками/матерями своїх дітей, а одностатеві

контакти мають із чоловіками як їхніми постійними та/або випадковими партнерами. В такому разі всю інформацію про “подвійне життя тата” теж приховують [Касянчук, Коржов, Варбан, 2014].

Серед чоловіків спостерігається більший, ніж серед жінок, рівень само-стигматизації в аспекті виховання дитини [ЛГБТ-сім'ї, 2012].

Якщо ж говорити про дітей, що їх виховують у сім'ї, де або один із партнерів, або обидва є трансгендерними людьми, то ситуація до 2016 року була ускладнена через питання, які документи є у трансгендерної особи та, відповідно, чи може вона легально перебувати в шлюбі з партнером/партнеркою, чи має право на штучне запліднення, всиновлення дитини тощо [МОЗ, 1996; МОЗ, 2011]:

“Я вынужден жить с женским паспортом, чтобы быть родителем. То есть государство ставит меня перед выбором: или я никто своему ребёнку (подписываю отказ), или я живу с паспортом, где женское имя... По крайней мере, долгое время так было. Сейчас, вроде бы, есть сдвиги в законодательстве в этой связи. Но ещё неизвестно, как это всё будет работать” (Із інтерв'ю з транс-чоловіком, який виховує дитину [Шведкова, 2017]).

Натомість станом на сьогодні діє регуляторний акт [МОЗ, 2016], відповідно до якого факт перебування особи, яка претендує на зміну статевій належності, у шлюбі вже не є перешкодою щодо процедур зміни статі. Нові правила створили правову колізію, яка полягає в тому, що для трансгендерної особи, якій уже замінено свідоцтво про народження та паспорт громадянина України (із внесенням до цих оновлених персональних документів іншого маркера статі), не передбачено спеціального порядку внесення ані змін до актового запису про шлюб, у якому вона перебуває, ані до відповідного свідоцтва про шлюб.

3. Хто в сім'ї голова? Партнери в ЛГБТ-парах вважаються більш егалітарними в розподілі своїх ролей. Це стосується як побутових обов'язків чи економічного забезпечення сім'ї, так і процесу прийняття рішень [ЛГБТ-сім'ї, 2012]. Разом із тим, деякі респондентки та респонденти переконані, що саме спільне володіння економічним ресурсом — важлива ознака сім'ї. Незважаючи на заяви про повну егалітарність ролей, розподіл обов'язків залежить від залучення партнерок до ринку праці. В сім'ях, де одна партнерка працює або має неповну зайнятість, вона зазвичай також займається підтримкою домогосподарства [ЛГБТ-сім'ї, 2012]. Існує також потреба в обрядах, які позначають для опитаних їхні стосунки як “узаконені”, такі, що мають право на існування в форматі “сім'я”. Наприклад, деякі пари вінчаються в церкві, носять обручки, тобто переймають символіку гетеросексуального уявлення про інститути сім'ї та шлюбу [Марценюк, 2012]. Частиною суспільного сприйняття сім'ї є гетеронормативність, тобто уподібнення стосунків у одностатевій парі стосункам, поширеним серед гетеросексуальних пар [Маркова, Габрель, 2012; Martsenyuk, 2013].

Таким чином, окремі дані демонструють значну подібність структури одностатевих партнерств до типової моделі міської нуклеарної сім'ї — з певними поправками на більшу егалітарність подружніх ролей.

4. Взаємини ЛГБТ-сімей із соціумом. Стосунки ЛГБТ-сімей з оточенням можуть залежати від принаймні двох чинників. На мікрорівні це пов'язане з тим, чи визнають партнери самі себе сім'єю. Тобто серйозність намірів, спільні плани на майбутнє призводять до часткової або повної відкритості щодо характеру своєї сексуальності і, відповідно, до початку побудови “відвертих” стосунків із соціумом.

“От родных не скрывала, когда мы решили родить, мы обе уже были в каминг-ауте, единственный момент, когда мы вдвоем работали по найму, в одном и том же офисе, мы скрывали, что пара, говорили, что совместно снимаем жильё. Когда ребёнку было полтора, у нас был аутизм по телевидению, после этого скрывает что-либо было просто бесполезно” (Із інтерв'ю з жінкою, яка виховує дитину в Л-сім'ї [Шведкова, 2017]).

Зазвичай така відвертість поширюється на перше коло спорідненості (діти, батьки, брати, сестри) та близьких друзів. Найбільш закритим факт наявності гомосексуальних стосунків та існування одностатевої сім'ї є для родичів від першого шлюбу:

“Семья открыта всегда была. Кроме папы и бабушки папиной. Там я старался лишнего не говорить. Не только про ориентацию... Думаю, если б мама с мужчинами встречалась — тоже не говорил бы. Ну и я рассказывал только друзьям. Близкому окружению. Остальным и странно как-то рассказывать с кем твоя мама живет” (Із інтерв'ю з дитиною, що виховується в ЛГБТ-сім'ї [Шведкова, 2017]).

У разі, коли дитині в одностатевій сім'ї не було з дитинства відомо, що один чи одна з її батьків живуть в одностатевій парі, то батьки мусять відкритися дитині при досягненні нею підліткового віку [Шведкова, 2017].

Разом із тим готовність пари до відкритості вочевидь пов'язана також із безпекою на макрорівні — з тим, наскільки соціум готовий визнавати одностатеві пари як повноправні [Кляпець, 2014; Слюсар, 2017]. П'ять раундів Міжнародної програми соціального дослідження (International Social Survey Program) було реалізовано з 1988 по 2008 роки. Зокрема, респонденти (серед них і українські) у 2008 році відповідали на запитання про прийнятність одностатевих пар та можливість усиновлення ними дітей [Smith, 2011]. Аналогічні моніторингові дослідження в Україні виконано у 2002, 2007 та 2011 роках на замовлення ЛГБТ-центру “Наш світ” [Зінченков, Касянчук, Кравчук, Маймулахін, Остапенко, Шеремет, 2011], а також у 2013 і 2015 роках [Шестаковський, Трофименко, Вознесенський, Касянчук, 2016]. З одного боку, з 2002-го по 2011 рік частка опитаних, які негативно відповідали на запитання “Чи повинні гомосексуальні пари мати право зареєструвати свої стосунки?”, зростала із 49% до 69%. З іншого боку, з 2013-го по 2016-й, себто за умов військової нестабільності в країні, частка респондентів, які заперечують це право, не змінилася. Досвід пережитої дискримінації негативно позначається на фізичному та ментальному благополуччі сімейних пар різних типів [Van Der Star, Bränström, 2015].

Таким чином, взаємини ЛГБТ-сімей зі своїм оточенням на теперішній момент не можна описати як благополучні — брак законодавчого визнання, переважно негативне суспільне ставлення та побоювання самих пар щодо відкритості зумовлюють високі ризики соціального неблагополуччя одностатевих пар в Україні.

Висновки

Станом на теперішній час в Україні зібрано (переважно силами об'єднань громадян) певну інформацію, яка стосується феномену одностатевого партнерства. Так, існує низка даних про частку гомо- та бісексуальних чоловіків, які проживають у таких партнерствах, — залежно від композиції вибірки та прийнятого дослідниками означення цей відсоток найчастіше потрапляє в інтервал 16–28% опитаних мешканців столиці та обласних центрів. Кількісна інформація про жіночі партнерства є вкрай обмеженою, а якщо в такому партнерстві один чи обидва партнери є трансгендерними особами, то кількісних даних взагалі немає. Стосовно якісної інформації ситуація інша — більше відомо про стан жіночих і, почасти, трансгендерних партнерств (включно з питанням про дітей у таких сім'ях), ніж про чоловічі пари. Дані окремих дослідниць демонструють значну подібність структури одностатевих партнерств до типової моделі міської нуклеарної сім'ї, з певними поправками на більшу егалітарність подружніх ролей та брак офіційного статусу, а отже, й пов'язані з цим ризики.

При плануванні подальших розвідок було б доцільно погодити спільне розуміння досліджуваного предмета, а саме що таке “одностатеве партнерство”, які ознаки роблять одностатеві стосунки саме “партнерством” (цивільним, сімейним), які ознаки роблять цивільне партнерство “сім'єю” тощо. Крім того, при плануванні великих досліджень національного рівня (таких, як перепис населення чи моніторинг соціальних змін) варто доповнити опитувальник блоком запитань про незареєстровані партнерства, в тому числі одностатеві.

Джерела

Амджадін, Л., Кащенко, К., Коноплицька, Т., Лисенко, О., Марусов, А., Привалов, Ю., Саєнко, Ю., Трофименко, О. (2005). *Моніторинг поведінки чоловіків, які мають секс з чоловіками, як компонент епідагляду другого покоління: Аналітичний звіт за результатами дослідження*. Київ: МБФ “Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні”.

Андреєва, Т. І., Большов, Є. С., Касянчук, М. Г., Трофименко, О. В., Шеремет С. П. (2011). *Моніторинг поведінки та поширеності ВІЛ-інфекції серед чоловіків, які практикують секс із чоловіками, як компонент епідагляду за ВІЛ другого покоління. Аналітичний звіт за результатами зв'язаного дослідження 2009 року*. Київ: МБФ “Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні”.

Большов, Є. С., Касянчук, М. Г., Лещинський, Є. Б., Трофименко, Л. В., Шваб, І. А. (2012). *Моніторинг поведінки та поширеності ВІЛ-інфекції серед чоловіків, які практикують секс із чоловіками, як компонент епідагляду за ВІЛ другого покоління. Аналітичний звіт за результатами біоповедінкового дослідження 2011 року*. Київ: МБФ “Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні”.

Большов, Є. С., Касянчук, М. Г., Трофименко, Л. В. (2014). *Моніторинг поведінки та поширеності ВІЛ-інфекції серед чоловіків, які практикують секс із чоловіками, як компонент епідагляду за ВІЛ другого покоління. Аналітичний звіт за результатами біоповедінкового дослідження 2013 року*. МБФ “Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні”. Київ.

Вербицкая, Н., Ильинская, И., Зинченков, А., Герман, Е., Касянчук, М., Науменко, С. (2016). Гражданские партнёрства: юридические, психологические и медицинские аспекты жизни однополых пар в Украине. Киев.

Герлах, Ш. (2019). *Веселюк сім'ї. Частина перша* / Пер. О. Семенової. Київ.

Говорухіна, М. (2007). *Гомосексуали в Україні — проблема великої політики (за матеріалами семінару “Моніторинг і захист прав гомосексуалів в Україні” (від 23 лютого 2007 року))*. Одержано з: <https://helsinki.org.ua/articles/homoseksualy-v-ukrajini-problema-velykoji-polityky-za-materialamy-seminaru-monitorynh-i-zahyst-prav-homoseksualiv-v-ukrajini-vid-23-lyutoho-2007-roku/>

Грибанов, А., Данилевич, Т., Жиловец, Ю., Касянчук, М., Кравчук, А., Лещинский, Е., Маймулахин, А., Юдин, В. (2000). *Голубая книга. Положение геев и лесбиянок в Украине. Отчёт*. Киев: Центр “Наш мир”.

Зінченков, О.О., Касянчук, М.Г., Кравчук, А.В., Маймулахін, А.Ю., Остапенко, О.І., Шеремет, С.П. (2011). *Крок вперед, два назад: Становище ЛГБТ в Україні в 2010–2011 рр.* Київ: Рада ЛГБТ-організацій України, Центр “Наш світ”, ЛГБТ-Центр “Донбас-Соц-Проект”.

Зінченков, О.О., Касянчук, М.Г., Пономарьов, С.Ю., Трофименко, О.В., Шеремет, С.П. (2011). *Моніторинг порушень прав людини в контексті доступу ЧСЧ до основних послуг з профілактики ВІЛ/СНІДу, лікування, догляду та підтримки*. Київ.

Касянчук, М. (2010). *Основные характеристики клиентов проектов “Сеть” и “Наш мир против ВИЧ/СПИДа”. Проекты “Сеть” и “Наш мир против ВИЧ/СПИДа”. Сборник материалов Центр “Наш мир”*. Киев.

Касянчук, М.Г., Коржов, Г.О., Варбан, М.Ю. (2014). *Свій серед чужих, чужий серед своїх. Чоловіки-бісексуали та їхні партнерки в Україні. Науковий звіт про дослідження*. Донецьк: МБФ “Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні”, Громадська організація “Міжрегіональний центр ЛГБТ-досліджень Донбас-СоцПроект”.

Касянчук, М., Трофименко, О., Білоус, Є., Сазонова, Я. (2017). *Моніторинг поведінки та поширення ВІЛ-інфекції серед чоловіків, які практикують секс з чоловіками (національна частина)*. Київ: МБФ “Альянс громадського здоров'я”.

Касянчук, М., Салюк, Т., Трофименко, О. (2011). *Аналитический отчёт по результатам проекта “Связанное исследование среди МСМ методом RDS в г. Николаеве”*. Киев: Центр социальных экспертиз, Николаевская ассоциация геев, лесбиянок и бисексуалов “ЛиГА”.

Кляпещ, О.Я. (2014). Дискримінація альтернативних форм конструювання сім'ї в сучасному українському суспільстві. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*, (6), 75–90.

КМУ (1993). *Державна програма переходу України на міжнародну систему обліку і статистики: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 травня 1993 року № 326*. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-93-%25D0%25BF>

Кочарян, Г.С. (2014). Принудительная гомосексуализация — современная деструктивная тенденция полового воспитания. В: *Урология, андрология, нефрология 2014: Материалы научно-практической конференции* (с. 100–103). Харьков.

ЛГБТ-сім'ї (2012). *ЛГБТ-сім'ї в Україні: соціальні практики та законодавче регулювання* / За ред. Г. Ярманої. Київ.

Маймулахин, А.Ю., Касянчук, М.Г., Лещинский, Е.Б. (2009). *Однополое партнёрство в Украине: отчёт о проведённом исследовании*. Киев: Центр “Наш мир”, “Донбас-СоцПроект”.

Малахова, Ж.Д. (2020). Негативные явления в семьях современной Украины. *Габитус*, 11, 48–55.

Маркова, М.В., Габрель, Р.Т. (2012). Методологічні аспекти дослідження життєдіяльності одностатевих партнерських пар. *Здоровье мужчины*, 2, 141–143.

Марценюк, Т. (2012). ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу? *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 135, 50–58.

Марценюк, Т., Колеснік, В. (2016). Чинники залучення батьків гомосексуальних дітей до ЛГБТ-руху в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 187, 67–75. Отримано з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMA_s_2016_187_11

Моделі сім'ї (2010). *Моделі сім'ї: трансформації та тенденції розвитку. Матеріали конференції 25.09.2010*. Харків: Харківське жіноче об'єднання "Сфера".

МОЗ (1996). *Про надання медичної допомоги особам, що потребують зміни (корекції) статевої належності*. Наказ МОЗ України № 57 від 15.03.1996. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0279-96>

МОЗ (1998). *Про перехід органів і закладів охорони здоров'я України на Міжнародну статистичну класифікацію хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я десятого перегляду*. Наказ МОЗ України № 297 від 08.10.1998. Отримано з: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=1443>

МОЗ (2005). *Порядок добровільного консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію (протокол)*. Наказ МОЗ України № 415 від 19.08.2005. Отримано з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1404-05/page6>

МОЗ (2011). *Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності*. Наказ МОЗ України № 60 від 03.02.2011. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0239-11>

МОЗ (2013). *Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні*. Наказ МОЗ України № 787 від 09.09.2013. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

МОЗ (2016). Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності та затвердження форми первинної облікової документації й інструкції щодо її заповнення. Наказ МОЗ України № 1014 від 05.10.2016. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-16>

Огляд (2020). *Огляд позитивних законодавчих зрушень в Україні щодо ЧСЧ/ЛГБТ станом на січень 2020 року. Підготовлено Експертною групою з питань здоров'я й прав геїв та інших ЧСЧ в Україні (ЕГЗП-Україна #EGHR-UA) у співпраці з Національним ЧСЧ-консорціумом #MSM_PRO за ресурсної підтримки Міжнародного благодійного фонду "Альянс громадського здоров'я" (відповідальний національний експерт — Андрій Чернишев). Редакція станом на 30.01.2020*. Одержано з: www.fb.com/970886006660754

План дій (2015). *План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р*. Отримано з: www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679

Рада Європи (2012). *Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства*. Закон України № 4988-VI від 20.06.2012. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17>

Сім'я (1978). В: *Словник української мови в 11-ти т.* (т. 9). Київ: Наукова думка.

Слюсар, Л. І. (2017). Специфіка батьківства у сім'ях різних типів: проблеми, ризики та шляхи їх мінімізації. *Демографія та соціальна економіка*, 3, 24–36.

Юридична енциклопедія (2003). *Юридична енциклопедія в 6-ти т. Т. 5. П–С*. Київ: "Українська енциклопедія" імені М.П. Бажана.

Сазонова, Я., Дукач, Ю. (2019). *Звіт за результатами біоповедінкового дослідження серед чоловіків, що практикують секс з чоловіками, в Україні*. Київ. МБФ "Альянс громадського здоров'я".

Стратегія (2019). *Стратегія з комплексної відповіді на бар'єри з прав людини для доступу до послуг з профілактики і лікування ВІЛ та туберкульозу до 2030 року. Затверджено рішенням від 23 травня 2019 р. Національна рада з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу*. Отримано з: <http://bit.ly/38kK0V9>

Стулова, А. В., Касянчук, М. Г., Лещинский, Е. Б., Остапенко, А. И. (2013). *Биоповеденческое и сетевое исследование МСМ в г. Мариуполе: отчёт*. Донецк: ЛГБТ-центр "Донбас-СоцПроект".

Тичина, І. М., Марчук, А. П. (2018). Особливості сімейних цінностей гетеросексуальних людей та людей з ЛГБТ-спільноти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 1 (1), 203–208.

Трофименко, О. В., Привалов, Ю. О., Рокицька, О. Ю. (2012). *Оцінка впровадження пілотних проектів щодо розповсюдження фемідомів (жіночих презервативів) серед ЧСЧ. Звіт за результатами операційного дослідження (неопублікований)*. Київ: МБФ "Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні".

Чихладзе, С., Касянчук, М. (2018). *Оценка существующей стратегической информации о ВИЧ среди МСМ и транслудей в Армении, Беларуси, Грузии, Кыргызстане и Македонии. Базовая оценка, проведённая по заказу ЕКОМ в рамках программы Глобального Фонда "Право на здоровье"*. Евразийская коалиция по мужскому здоровью (ЕКОМ). Таллинн.

Шарыгина, А. Б. (2009). *Гендерные трансформации нуклеарной? модели семьи. Лесбийские и геевские партнерства*. Збірник доповідей Міжнародної науково-практичної конференції "Гендерні перетворення в Україні: осмислюючи стратегію і тактику". Харків: Райдер.

Шведкова, О. (2017). *Соціальні та законодавчі особливості виховання дітей ЛГБТ-сім'ями в Україні*. БО "Ініца", IX Національна конференція ЛГБТ-руху та ЧСЧ-сервісу України (2016). *Рукопис звіту про дослідження за підтримки гранту Національної ЛГБТ-конференції*. Київ.

Шестаковський, А., Касянчук, М. (2018). *Исследование интернализированной гомонегативности (внутренней гомофобии). Аналитический отчёт*. Таллинн: Евразийская коалиция по мужскому здоровью (ЕКОМ).

Шестаковський, О., Трофименко, О., Вознесенський, М., Касянчук, М. (2016). *Післяреволюційна Україна: толерантність чи ухил вправо: науковий звіт про дослідження*. Київ: ЛГБТ-центр "Донбас-СоцПроект".

Bernstein, M., Naples, N.A., Harvey, B. (2016). The Meaning of Marriage to Same-Sex Families: Formal Partnership, Parenthood, Gender, and the Welfare State in International Perspective. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 23 (1), 3–39. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/sp/jxv002>

Chernyak, K. (2016). Legalization of same-sex relationship and transformations in the social institute of family. *Science and Education: a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IV (13), 78–81.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Cambridge: Polity.

Martsenyuk, T. (2013). *Gender Roles in LGBT Families in Ukraine: Idealization and Reproduction of Heteronormativity*. S.I.

Postnov, O., Kasianczuk, M., Neduzhko, O., Gerasimenko, T., Sazonova, O., Kiriazova, T., Shvab, I., Yorick, R. (2016). MSM community mobilization for HIV prevention in Ukraine: the effectiveness of Mpowerment behavioral intervention. *Abstract Book: 21st International AIDS Conference, July 18–22*. Durban.

Smith, T. W. (2011). *Cross-national differences in attitudes towards homosexuality*. Retrieved from: <https://escholarship.org/uc/item/81m7x7kb>

Van Der Star, A., Bränström, R. (2015). Acceptance of sexual minorities, discrimination, social capital and health and well-being: a cross-European study among members of same-sex and opposite-sex couples. *BMC public health*, 15 (1), 812.

Quinlan, M., Donlon, S., McCartney, D., Mozalevskis, A., Shmykova, E., Kloka, M., Sekuler, T., Schmidt, A. J., Marcus, U. (2011). The European MSM Internet Survey (EMIS). Community Report 2.eu. Gay Men's Health Service (GMHS), HSE, Ireland. S.I. Retrieved from: <http://www.emis-project.eu/community-2.html>

Отримано 08.04.2020

References

- Action Plan (2015). *Action plan for the implementation of the National human rights strategy for the period up to 2020. Approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2015 № 1393-p.* [In Ukrainian]. Retrieved from: www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679 [= План дій 2015]
- Amdzadeen, L., Kashchenkova, K., Konoplytska, T., Lysenko, O., Marusov, A., Privalov, Y., Sayenko, Y., Trofymenko, O. (2005). *Monitoring of MSM Behavior as a Second Generation Surveillance Component: An analytical report on the study.* [In Ukrainian]. Kyiv: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine. [= Амджадін 2005]
- Andreeva, T., Bolshov, E., Kasianczuk, M., Trofymenko, O., Sheremet S. (2011). *Monitoring of behavior and distribution of HIV infection among MSM as the component of the second generation HIV epidemiological surveillance. Analytical report on the results of a related survey.* [In Ukrainian]. Kyiv: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine. [= Андрєєва 2011]
- Bolshov, Y., Kasianczuk, M., Leshchinsky, Y., Trofymenko, O., Schwab, I. (2012). *Monitoring of behavior and distribution of HIV infection among MSM as the component of the second generation HIV epidemiological surveillance. Analytical report on the results of a bio-behavioral survey of 2011.* [In Ukrainian]. Kyiv: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine. [= БОЛЬШОВ 2012]
- Bolshov, E., Kasianczuk, M., Trofymenko, O., (2014). *Monitoring of behavior and distribution of HIV infection among MSM as the component of the second generation HIV epidemiological surveillance. Analytical report on the results of a bio-behavioral survey of 2013.* [In Ukrainian]. Kyiv: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine. [= БОЛЬШОВ 2014]
- Chikhladze, S., Kasianczuk, M. (2018). *Assessment of existing strategic information on HIV among MSM and trans people in Armenia, Belarus, Georgia, Kyrgyzstan and Macedonia. Baseline assessment commissioned by ECOM within the framework of the Global Program "Right to Health". Eurasian Coalition for Men's Health (ECOM).* [In Russian]. Tallinn. [= Чихладзе 2018]
- Council of Europe (2012). *On the ratification of the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Law of Ukraine No. 4988-VI dated 20.06.2012.* [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17> [= Рада Європи 2012]
- Gerlach, S. (2019). *Rainbow families. Part One* / Tr. by O. Semenova. [In Ukrainian]. Kyiv. [= Герлах 2019]
- Govorukhina, M. (2007). *Homosexuals in Ukraine — a problem of big politics (based on the seminar "Monitoring and protection of the rights of homosexuals in Ukraine" (February 23, 2007).* [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://helsinki.org.ua/articles/homoseksualy-v-ukrajini-problema-velykoji-polityky-za-materialamy-seminaru-monitorynh-i-zahyst-prav-homoseksualiv-v-ukrajini> [= Говорухіна 2007]
- Gribanov, A., Danilevich, T., Zhylovet, Y., Kasianczuk, M., Kravchuk, A., Leshchinsky, Y., Maimulakhin, A., Yudin, V. (2000). *Blue book. The situation of gays and lesbians in Ukraine. Report.* [In Russian]. Kyiv: "Nash Mir" Center. [= Грибанов 2000]
- Kasianczuk, M. (2010). *Main characteristics of clients of the "Network" and "Our World Against HIV/AIDS" projects.* Collection of materials of "Nash Mir" Center. [In Russian]. Kyiv. [= Касянчук 2010]
- Kasianczuk, M., Korzhov, G., Varban, M. (2014). *At home Among Strangers. Bisexual men and their partners in Ukraine. Scientific research report.* Donetsk: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine, NGO "Donbass-Social Project, Interregional Center for LGBT Studies". [= Касянчук 2014]
- Kasianczuk, M., Trofymenko, O., Bilous, E., Sazonova, Y. (2017). *Monitoring of behavior and distribution of HIV infection among MSM (national part).* [In Ukrainian]. Kyiv: ICF Public Health Alliance. [= Касянчук 2017]

Kasianczuk, M., Saluk, T., Trofimenko, O. (2011). *Analytical report on the results of the project "Linked research among MSM by the RDS method in Mykolaiv city"*. [In Russian]. Kyiv: Center of social expertises, Mykolaiv Gay and Lesbians Association "LiGA". [= Касянчук 2011]

Klyapets, O. (2014). Discrimination against alternative forms of family construction in modern Ukrainian society. [In Ukrainian]. *Psychological Sciences: Problems and Achievements*, 6, 75–90. [=Кляпець 2014]

Kocharian, G. (2014). *Forced homosexuality – a modern destructive tendency of sexual education*. [In Russian]. In: *Urology, Andrology, Nephrology 2014: Materials of a Scientific and Practical Conference* (pp. 100–103). Kharkiv. [= Кочарян 2014]

Legal Encyclopedia (2003). *Legal Encyclopedia in 6 Vols*. Vol. 5. P–S. [In Ukrainian]. Kyiv: M. P. Bazhan "Ukrainian Encyclopedia". [= Юридична енциклопедія 2003]

LGBT Families (2012). *LGBT Families in Ukraine: Social Practices and Legislation* / Ed. by G. Yarmanova. [In Ukrainian]. Kyiv. [= ЛГБТ-сім'ї 2012]

Maimulakhin, A., Kasianczuk, M., Leshchynskii, E. (2009). *Same-Sex Partnership in Ukraine: Research Report*. [In Russian]. Kyiv: Center "Nash Mir", "Donbass-Social Project". [= Маймулахин 2009]

Malakhova, Zh. (2020). *Negative phenomena in the families of modern Ukraine*. [In Russian]. *Habitus*, 11, 48–55. [= Малахова 2020]

Markova, M., Gabrel, R. (2012). Methodological aspects of the study of the life of same-sex partners. [In Ukrainian]. *Men's Health*, 2, 141–143. [= Маркова 2012]

Martseniuk, T. (2012). LGBT Families in Ukraine: Reproducing of Patriarchy or Alternative of Power Discourse? [In Ukrainian]. *Scientific Notes of NaUKMA, Sociological Sciences*, 135, 50–58. [Марценюк = 2012]

Martseniuk, T., Kolesnik, V. (2016). Factors involving parents of homosexual children to the LGBT movement in Ukraine. [In Ukrainian]. *NaUKMA Scientific Notes. Sociological Sciences*, 187, 67–75. Retrieved from:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMA_s_2016_187_11 [= Марценюк 2016]

МОН (1996). *On providing medical assistance to persons in need of sex-reassignment surgery*. Ministry of Health of Ukraine Order No. 57 dated 15.03.1996. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0279-96> [= МОЗ 1996]

МОН (1998). *On the transition of Ukrainian health authorities and institutions to the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth revision*. [In Ukrainian]. Ministry of Health of Ukraine, Order No. 297 dated 8 October 1998. Retrieved from: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=1443> [= МОЗ 1998]

МОН (2005). *The Procedure of Voluntary Counselling and Testing for HIV Infection (Protocol)*. Ministry of Health of Ukraine, Order No. 415 dated 19.08.2005. [In Ukrainian]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1404-05/page6> [= МОЗ 2005]

МОН (2011). *On improvement of provision of healthcare services to people who need change (correction) of gender identification*. Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 60 dated 03.02.2011. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0239-11> [= МОЗ 2011]

МОН (2013). *On Approval of the Procedure of Assisted Reproductive Technologies Application*. Ministry of Health of Ukraine Order No. 787 dated 09.09.2013. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

МОН (2016). *On establishing biomedical and psychosocial indications of change (correction) of sex and approval of the form of primary records and instructions for its completion*. Ministry of Health of Ukraine Order No. 1014 dated 5 October 2016. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-16> [= МОЗ 2016]

Sazonova, Y., Dukach, Y. (2019). *Report on the results of a bio-behavioral study of men practicing sex with men in Ukraine*. [In Ukrainian]. Kyiv: ICF Public Health Alliance. [= Сазонова 2019]

Shestakovsky, A., Kasianczuk, M. (2018). *Study of internalized homonegativity (internal homophobia). Analytical report*. [In Russian]. Tallinn: Eurasian Coalition for Men's Health (ECOM). [= Шестаковський 2018]

Sim'ya (1978). In: *Ukrainian dictionary. Dictionary in 11 vols.* (vol. 9). [In Ukrainian]. Kyiv: Naukova Dumka. [= Сім'я 1978]

Slyusar, L. (2017). Specifics of parenthood in different types of families: problems, risks and ways to minimize them. [In Ukrainian]. *Demography and the Social Economy*, 3, 24–36. [= Слюсар 2017]

Strategy (2019). *A strategy to address human rights and gender-related barriers to access HIV and tuberculosis prevention and treatment by 2030. Approved by decision of May 23, 2019. National Council on Tuberculosis and HIV / AIDS*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <http://bit.ly/38kK0B9> [= Стратегія 2019]

Stulova, A., Kasianczuk, M., Leshchynsky, E., Ostapenko, O. (2013). *Bio-behavioral and network research of MSM in Mariupol: report*. [In Russian]. Donetsk: LGBT Center “Donbass-Social Project”. [= Стулова 2013]

Shvedkova, O. (2017). *Social and legislative features of raising children in LGBT families in Ukraine. CF “Insha”, IX National Conference of LGBT Movement and MSM Service of Ukraine (2016). Report on the research supported by a grant from the National LGBT Conference*. [In Ukrainian]. Kyiv. [= Шведкова 2017]

Trofymenko, O., Privalov, Yu., Rokitska, O. (2012). *Evaluation of the implementation of pilot projects on the dissemination of femidoms (female condoms) among MSM. Operational study report (unpublished)*. [In Ukrainian]. Kyiv: ICF International HIV / AIDS Alliance in Ukraine. [= Трофименко 2012]

Tychyna, I., Marchuk, A. (2018). Features of family values of heterosexual people and people from the LGBT community. [In Ukrainian]. *Kherson State University Scientific Bulletin*, 1 (1), 203–208. [= Тичина 2018]

Bernstein, M., Naples, N.A., Harvey, B. (2016). The Meaning of Marriage to Same-Sex Families: Formal Partnership, Parenthood, Gender, and the Welfare State in International Perspective. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 23 (1), 3–39. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/sp/jxv002>

Cabinet of Ministers of Ukraine (CMU) (1993). *State program of transition to international system of accounting and statistics: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 4, 1993 № 326*. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [= КМУ 2010]

Chernyak, K. (2016). Legalization of same-sex relationship and transformations in the social institute of family. *Science and Education: a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IV (13), 78–81.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Cambridge: Polity.

Family Models (2010). *Family Models: Transformations and Development Trends. Conference materials 25.09.2010*. [In Ukrainian]. Kharkiv: Kharkiv Women's Association “Sphere”. [= Моделі сім'ї 2010]

Martsenyuk, T. (2013). *Gender Roles in LGBT Families in Ukraine: Idealization and Reproduction of Heteronormativity*. S.l.

Overview (2020). *Review of positive legislative developments in Ukraine regarding MSM / LGBT as of January 2020. Prepared by the Expert Group on Health and Rights of Gays and Other MSM in Ukraine (EGHP-Ukraine #EGHR-UA) in cooperation with the National MSM Consortium #MSM_PRO with the resource support of the International Charitable Foundation “Public Health Alliance” (responsible national expert – Andriy Chernyshev)*. Edited as of 30.01.2020. [In Ukrainian]. Retrieved from: www.fb.com/970886006660754 [= Огляд 2020]

Postnov, O., Kasianczuk, M., Neduzhko, O., Gerasimenko, T., Sazonova, O., Kiriazova, T., Shvab, I., Yorick, R. (2016). MSM community mobilization for HIV prevention in Ukraine:

the effectiveness of Mpowerment behavioral intervention. *Abstract Book: 21st International AIDS Conference, July 18–22*. Durban.

Quinlan, M., Donlon, S., McCartney, D., Mozalevskis, A., Shmykova, E., Kloka, M., Sekuler, T., Schmidt, A. J., Marcus, U. (2011). The European MSM Internet Survey (EMIS). Community Report 2.eu. Gay Men's Health Service (GMHS), HSE, Ireland. S.I. Retrieved from: <http://www.emis-project.eu/community-2.html>

Sharygina, A. (2009). *Gender transformations of the nuclear model of the family. Lesbian and gay partnerships. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Gender Transformations in Ukraine: Understanding Strategy and Tactics"*. [In Russian]. Kharkiv: Raider. [= Шарыгина 2009]

Shestakovsky, O., Trofimenko, O., Voznesensky, M., Kasyanchuk, M. (2016). *Post-revolutionary Ukraine: tolerance or bias to the right: a scientific report on research*. [In Ukrainian]. Kyiv: LGBT Center "Donbas-SotsProekt". [= Шестаковський 2016]

Smith, T.W. (2011). *Cross-national differences in attitudes towards homosexuality*. Retrieved from: <https://escholarship.org/uc/item/81m7x7kb>

Van Der Star, A., Врндструм, R. (2015). Acceptance of sexual minorities, discrimination, social capital and health and well-being: a cross-European study among members of same-sex and opposite-sex couples. *BMC public health*, 15 (1), 812.

Verbitskaya, N., Il'inskaya, I., Zinchenkov, A., Herman, Y., Kasianczuk, M., Naumenko, S. (2016). [In Russian]. *Civil partnerships: legal, psychological and medical aspects of same-sex couples life in Ukraine*. Kyiv. [= Вербицкая 2016]

Zinchenkov, O., Kasianczuk, M., Kravchuk, A., Maimulakhin, A., Ostapenko, O., Sheremet, S. (2011). *A Step Forward, Two Backwards: The Status of LGBT People in Ukraine 2010–2011*. [In Ukrainian]. Kyiv: The Council of LGBT Organizations of Ukraine, "Nash Mir" Center, LGBT Center "Donbass-Social Project". [= Зінченко 2011]

Zinchenkov, O., Kasianczuk, M., Ponomaryov, S., Trofymenko, O., Sheremet, S. (2011). *Monitoring human rights violations in the context of MSM access to basic HIV/AIDS prevention, treatment, care and support services*. [In Ukrainian]. Kyiv. [= Зінченко 2011]

Received 08.04.2020

МАКСИМ КАСЯНЧУК, СВЯТОСЛАВ ШЕРЕМЕТ, ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО

Стан одностатевих партнерств в Україні

Пропонована стаття має на меті узагальнити доступні кількісні та якісні дані про одностатеві партнерства в Україні, включно з даними про наявність дітей у таких партнерствах, у ретроспективі останніх двадцяти років (1999–2018). Зростання кількості англомовних публікацій про різноманітні аспекти існування одностатевих пар демонструє актуальність тематики. Наявна в Україні інформація є найбільш багатогою у зіставленні з іншими пострадянськими країнами регіону Центральної та Східної Європи й Центральної Азії. Разом із тим ЛГБТ-сім'ї залишаються поза увагою академічної спільноти в Україні, а зібрані дані здебільшого містяться у так званій сірій літературі (звіти про дослідження, проведені переважно силами об'єднань громадян) і не введені в науковий обіг. Показано, що залежно від композиції вибірки та прийнятого дослідниками визначення одностатевого партнерства цей відсоток найчастіше потрапляє в інтервал 16–28% опитаних гомо- та бісексуальних чоловіків, що мешкають у столиці та обласних центрах України. Кількісна інформація про жіночі партнерства є вкрай обмеженою (одне опитування на невеликій вибірці, побудованій у невипадковий спосіб), а якщо в такому партнерстві один чи обидва партнери є трансгендерними особами, то кількісних даних взагалі немає. Кількісна інформація про дітей в одностатевих партнерствах також є дуже обмеженою, а отримані в розглядуваній літературі (з усіма її зазначеними методологічними

недоліками) дані коливаються від 14% до 29% ЛГБТ, що мають дітей, але невідомо, чи виховували цих дітей саме одностатеві пари.

Стосовно якісної інформації ситуація інша — більше відомо про стан жіночих і, почасти, трансгендерних партнерств (включно з питанням про дітей в таких сім'ях), ніж про чоловічі пари. Окремі дані демонструють значну подібність структури одностатевих партнерств до типової моделі гетеросексуальної міської нуклеарної сім'ї (два партнери та їхні діти) з поправками на більшу егалітарність подружніх ролей, брак офіційного статусу та пов'язані з цим соціально-економічні ризики. Подальші розвідки (в тому числі національного рівня) мають спиратися на загальне розуміння того, що таке "одностатеве партнерство", які ознаки роблять одностатеві стосунки саме "партнерством" (цивільним, сімейним), які ознаки роблять цивільне партнерство "сім'єю" тощо.

Ключові слова: нуклеарна сім'я, метааналіз, ЛГБТ, громадянські партнерства, Україна

МАКСИМ КАСЯНЧУК, СВЯТОСЛАВ ШЕРЕМЕТ, ОЛЕСЯ ТРОФИМЕНКО

Состояние однополых партнерств в Украине

Предлагаемая статья имеет целью обобщить доступные количественные и качественные данные об однополых партнерствах в Украине, включая данные о наличии детей в таких партнерствах, в ретроспективе последних двадцати лет (1999–2018). Рост количества англоязычных публикаций о различных аспектах существования однополых пар демонстрирует актуальность тематики. Имеющаяся в Украине информация является наиболее богатой в сравнении с другими постсоветскими странами региона Центральной и Восточной Европы и Центральной Азии. Вместе с тем ЛГБТ-семьи остаются вне поля зрения академического сообщества в Украине, а собранные данные в основном содержатся в так называемой серой литературе (отчеты об исследованиях, проведенных в основном силами объединений граждан) и не введены в научный оборот. Показано, что в зависимости от композиции выборки и принятого исследователями определения однополого партнерства этот процент чаще всего попадает в интервал 16–28% опрошенных гомо- и бисексуальных мужчин, проживающих в столице и областных центрах Украины. Количественная информация о женских партнерствах крайне ограничена (один опрос на небольшой выборке, построенной неслучайным образом), а если в таком партнерстве один или оба партнера являются трансгендерными лицами, то количественных данных вообще нет. Количественная информация о детях в однополых партнерствах также очень ограничена, а полученные в рассматриваемой литературе (со всеми ее отмеченными методологическими недостатками) данные колеблются от 14% до 29% ЛГБТ, которые имеют детей, но неизвестно, воспитывались ли эти дети именно однополыми парами.

Относительно качественной информации ситуация другая — больше известно о женских и, отчасти, трансгендерных партнерствах (включая вопросы о детях в таких семьях), чем о мужских парах. Отдельные данные демонстрируют значительное сходство структуры однополых партнерств с типичной моделью гетеросексуальной городской нуклеарной семьи (два партнера и их дети) с поправками на большую егалитарность супружеских ролей, отсутствие официального статуса и связанные с этим социально-экономические риски. Дальнейшие исследования (в том числе национального уровня) должны опираться на общее понимание того, что такое "однополое партнерство", какие признаки делают однополые отношения именно "партнерством" (гражданским, семейным), какие признаки делают гражданское партнерство "семьей" и др.

Ключевые слова: нуклеарная семья, метааналіз, ЛГБТ, гражданские партнерства, Украина

MAKSYM KASIANCZUK, SVIATOSLAV SHEREMET, OLEZIA TROFYMENKO

Status of same-sex partnerships in Ukraine

The proposed article aims to summarize available quantitative and qualitative data on same-sex partnerships in Ukraine, including data on the presence of children in such partnerships, over the last twenty years (1999–2018). The increasing number of publications on various aspects of the existence of same-sex couples in English demonstrates the relevance of the topic. The information available in Ukraine is the richest in comparison with other post-Soviet countries of the Central and Eastern Europe and Central Asia region. At the same time, LGBT families remain out of the academic community in Ukraine, and the data collected are mostly contained in the so-called “gray literature” (mainly research reports by public organizations), and are not introduced into scientific circulation. It is shown that, depending on the composition of the sample and the definition of same-sex partnership used by the researchers, this percentage most often falls within the range of 16–28% of surveyed homosexual and bisexual men residing in the capital and regional centers of Ukraine. Quantitative information on women partnerships is extremely limited (one survey of a small sample), and there is no quantitative data for the couples, where one or both partners are transgenders. Quantitative information on children in same-sex partnerships is also very limited, and the data in the literature (with all the methodological disadvantages indicated) ranges from 14% to 29% of LGB, which have children, but it is unknown whether these children were raised in same-sex couples.

With regard to quality information, the situation is different — a little bit more is known about the status of women and partly transgender partnerships (including the issue of children in such families) than about male couples. Separate data demonstrates a significant similarity in the same-sex partnership structure to the typical heterosexual egalitarian family model (two partners and their children), taking into account more egalitarian marriage roles, lack of formal status, and associated socio-economic risks. Further research (including national level) should be based on a common understanding of what constitutes “same-sex partnership”, what are the characteristics of same-sex partnership (civil, family), what characteristics of civil partnership turn it into a “family”, etc.

Keywords: nuclear family, meta-analysis, LGBT, civil partnerships, Ukraine